

Carmen Alcalde, escriptora i periodista

«No he trobat en els homes
l'empatia, la tendresa i l'afecte
que he tingut amb les dones»

Text > DANIEL BONAVENTURA, periodista

Endinsar-se en la lectura de *Cartes a Lilit* és un viatge a la profunditat del franquisme viscut des de dins, a través de les vivències de joventut de Carmen Alcalde. El llibre recrea amb molta sensibilitat episodis concrets d'aquella Girona trista i buida, vençuda. L'autora va escriure *Cartes a Lilit* a finals de la dècada del 1970, a partir de les anotacions que als anys cinquanta i seixanta havia pres sobre experiències amoroses, angoixes i intimitats viscudes en aquella ciutat i que la censura impedia de difondre. Explica com, consumits de tanta repressió, els gironins només eren capaços de secretar enveja. Enveja contra els mateixos congèneres. L'escriptora va publicar aquesta obra en castellà l'any 1979 amb l'Editorial Bruguera, i ara veu la llum en català en una edició de Llibres del Segle. L'autora s'adreça a un personatge que, segons la mitologia, va ser la primera dona d'Adam, però va rebutjar el seu home per defensar els seus drets. Lilit no va acceptar que Adam se li posés a sobre perquè considerava que Déu havia creat l'home i la dona iguals. A l'entrevista aflora la Carmen Alcalde més autèntica i més sincera. Sense concessions a la moral dominant de cap època, parla de Girona com una presó en la qual anar pel carrer tocant l'harmònica desencadenava que t'increpessin.

>> *Carmen Alcalde.* (Foto: GERARD BAGUÉ)

Quina impressió us fa ara, amb vuitanta-set anys, la traducció al català d'aquestes *Cartes a Lilit* que vau publicar en castellà quan teníeu quaranta-tres anys?

Estic molt contenta, perquè omple la meva nostàlgia. Girona és la meua enamorada.

Dieu que Girona mereix un bon clatellot?

Girona m'enamora, però, és clar, quan s'està enamorat, també en el cas d'una persona, és quan en trobes els defectes. I és quan, per estimació absoluta, t'atreveixes a portar la contrària i ventar un clatellot a tota Girona perquè s'espavili una miqueta. Jo em refereixo a l'any de la picor, a la postguerra, quan la ciutat i també tot el país vivia enfonsat en la tristot, en el buit i en la desesperació, tot i que havia sigut una societat dinàmica i culta que anava endavant. Aleshores, què s'havia de fer? Demanar perdó tota la vida o demanar el que volem, que és llibertat? Llibertat de tot, de culte, d'amor, de ciència...

Com es demana la llibertat en plena dictadura militar?

Jo vaig destacar una miqueta escrivint, perquè era l'únic que sabia fer per protestar. Molta gent com jo d'aquella generació va sentir aquesta rebel·lia i, encara que era d'amagat, perquè no ens podíem organitzar, hi havia milers de gironins que van prendre la decisió de lluitar. Feia molta ràbia veure la teva ciutat estimada tan enfosquida, amb aquell defecte de l'enveja. A la comunitat de Girona es van concentrar tots els defectes morals que coneixem.

Expliqueu-vos, si us plau.

Tu anaves pel carrer exercint alguna expressió de llibertat; per exemple, tocar l'harmònica, com feia jo a dotze o quinze anys, i veies que la gent s'arracnava i fins i tot t'increpaven. Va ser una lluita duríssima, i no ens adonàvem del que estàvem perdent. També perdiem amistats, perdiem educació perquè, en comptes d'anar a l'institut, anàvem a les Pedreres o on fos per tenir la llibertat de veure i respirar. Tot allò va fer un cau que va propiciar que alguns, com per exemple la gent del cafè L'Arc o el mateix Josep Tarrés, intentessin sortir d'aquella presó en la qual tothom havia de dir «amén Jesús» i «viva España». A mi aquella lluita em va portar a la transmissió escrita.

Us va atrevir a demanar una columna a *Los Sitios* amb quinze anys?

Jo era una criatura quan vaig pujar les escales de la redacció del carrer Nou del diari *Los Sitios*, i vaig dir al director, Fulgencio Miñano, que hi volia escriure. Em va veure tan jove —tenia quinze o setze anys— que va decidir provar-ho. I em vaig posar a escriure coses poètiques; per exemple, sobre els arbres de la Devesa, però és clar, en el moment que et saps expressar una miqueta, i aprens a dir el que saps que no pots dir perquè no t'ho posaran, vas sentir com una llibertat per dintre: bé, ja he dit això, ara pujaré més. I ve el «muera Franco» i tota la lluita clandestina després a veu plena.

Quan llegeixes *Cartes a Lilit*, tens la sensació que és una vàlvula de descompressió, que l'autora expulsa els dimonis.

Sí, tens molta raó. Quan veus que pots escriure coses que penses i que surtin publicades, que va ser realment el cas de *Los Sitios*, també veus que hi ha coses que no es poden publicar, però decideixes escriure un dietari secret i guardar-lo. Aquí hi ha un alliberament interior. Comences a dir el que sents per dintre i et reserves a escriure públicament les coses que es poden dir. Però no renunciaries a la llibertat d'anar a la teva. Aquest és el punt clau de la personalitat d'un

individu que decideix acceptar que el seu cap funciona com funciona i el seu cor vol estimar el que vol estimar. Vaig triar aquest camí amb tots els riscos que suposava i vaig ser molt increpada per estimar a qui em donava la gana d'estimar.

Per tant, el llibre va sortir el 1979, però es basava en notes anteriors escrites en secret dins aquella presó?

Exactament. És un recull amb l'atreviment que mostra com la vida, per un fet natural, ni a mi ni a ningú se li acaba amb una sola persona. Quan estimes, estimes amb onze anys, amb vint-i-un o a l'edat que sigui. Hi ha diferents facetes, el món canvia i després t'enamores d'una altra persona, cosa normal en la vida. Aleshores jo vaig decidir no prostituir-me aparentant tenir molts amors. Estic parlant seriosament d'estimar. Com que la gent del meu voltant va anar canviant, jo unifico l'amor, concentro en una sola figura l'amor per totes les persones que he estimat. He estimat a tothom igual i sempre ha sigut amb apassionament i amb una tendresa infinita. La tendresa jo crec que és un atribut específic de les dones.

Quin significat té Lilit al llibre?

Va ser un èxit trobar aquest nom. Lilit explica el que acabo de dir sobre la varietat dels enamoraments. Lilit era la rival d'Eva, l'enamorada d'Adam. Lilit va rebutjar Adam. Jo als homes me'ls he estimat moltíssim, però realment no he tingut l'empatia, la tendresa, l'afecte, la dolçor que he tingut amb les dones. I

En la meua època van aconseguir una certa aversió dels catalans al català

8.1 903 valoraciones Estupenda

SERIE COMPLETA
TERENCI MOIX
LA FABULACIÓN INFINITA

Marta Lallana

1 temporada - 2023 DOCUMENTAL SERIES 12+ HD

El documental definitivo sobre una de las figuras más relevantes y populares de la literatura y la televisión en España en la segunda mitad del s. XX.

MÁS INFORMACIÓN

ESTACADQ

>> Carmen Alcalde apareix al documental sobre Terenci Moix: La fabulación infinita.

>> Carmen Alcalde quan dirigia Presència.

Amb dotze anys, jo anava tocant l'harmònica pel carrer, a Girona, i la gent m'increpava

això que ha sigut tan estrany i tan prohibit fa molt de mal a una societat tancada a l'homosexualitat i a qualsevol conducta considerada un desviament del matrimoni i de parir fills.

La protagonista del llibre es diu Carmen, com vostè, l'autora. Com vostè, perd la mare i passa per l'escola de les monges, la Falange, l'Opus Dei i el Partit Comunista. Què hi ha d'auto-biogràfic?

Bé, la travessa del desert de la Falange i l'Opus Dei és una vegada més la cerca de l'amor. Jo soc una amant de la política progressista i una lluitadora. Ho he sigut i ho seré fins que s'acabi. Aclarit això, el meu pas per la Falange i per l'Opus és com una unió subliminar de la part política i la part amatòria. Per a mi la llibertat és política i és amatòria. L'estimar i la política són dues coses que van juntes. Jo ara no podria militar a Vox, però tampoc hauria sigut tan difícil quan busques poder ficar-te allà on sigui. El que compta és poder rectificar

i adonar-te que has comès un error i avançar una miqueta.

Vau ser amiga de la filla del governador de Girona, Luís Mazo Mendo, símbol del franquisme més nu i cru?

Sí, de Pilar Mazo. Érem amigues perquè estudiàvem juntes a les Escolàpies. Hi havia tota la pompa del càrrec del governador, però la filla, en aquella edat, quan teníem uns tretze anys, era una noia completament normal. Aleshores vaig intentar, com faig encara, no atacar els fills dels personatges que han sigut enemics, perquè les persones canviem molt, com jo mateixa he canviat.

Com eren les monges d'aquell temps?

La veritat és que jo a les monges les vaig adorar. A mi em van ajudar. A casa meva hi havia molta tristesa. S'havia mort la meva mare i el meu pare no estava d'humor. Amb les monges vaig tenir la immensa sort de ser molt estimada. Quan una persona està tan sola i veu la cosa tan negra, ha de ser un mínim

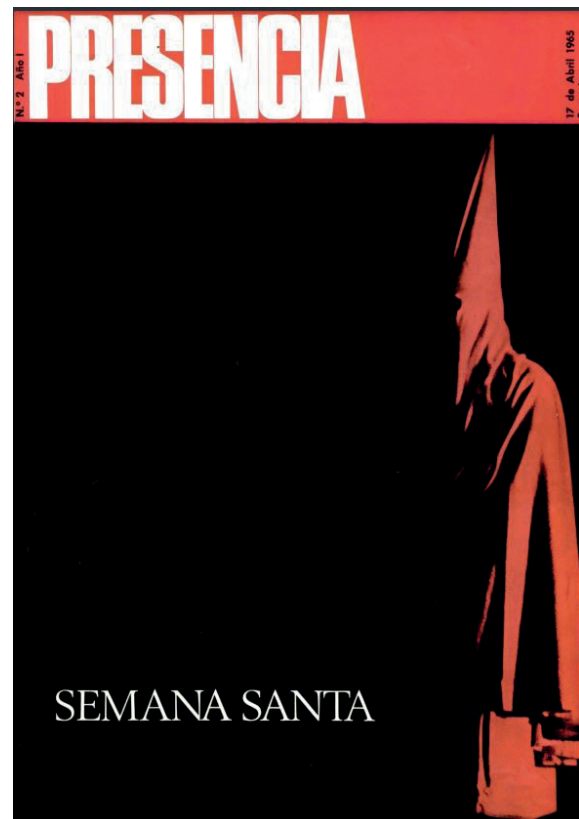
d'agosarada per sortir-se'n. En comptes de plorar en un racó, t'has de fer la simpàtica, l'alegre rondallaire. I aleshores, és clar, tu enamores la gent del teu entorn. Jo sempre he intentat enamorar la gent de la qual he depès.

Però us trobeu que aneu descobrint una sexualitat pròpia que no podeu expressar.

No, no. El que em trobo és una cosa molt curiosa que no sé si sabré explicar. Parlo d'una experiència personal. Em trobo que les monges són superiors a mi, i que joestic allà cohibida però fent-me la simpàtica i adulant-les perquè m'estimin. Aquest és un joc que jo vaig practicar primer inconscientment, però després, com que m'anava bé, tota la vida l'he fet.

L'homosexualitat era un pecat inconfessable, però hi havia homosexualitat també dins la Falange i dins l'Opus?

Jo crec que sí. També cal dir que el concepte d'homosexualitat està manipulat. No és només una qüestió d'erotisme, de ficar-se al llit. Hi ha la tendresa. Hi ha persones que no es volen moure de la casella que marca la societat i hi ha altres persones disposades a experimen-

>> Segon número de Presència.

>> Número 9 de Presència, amb un reportatge en portada d'Alcalde i Maria Rosa Prats.

L'estimar i la política són dues coses que van juntes

>> Número 26 de Presència, amb el director de Viridiana a la portada.

tar i a fer provatures. A mi per què no em pot abraçar aquesta persona? Crec que la cerca constant de tendresa és el que ha fet sortir els homes i les dones de les seves coves, dels seus armaris i de les seves presons.

Primer viviu el desengany de les monges, després el de la Falange. L'Opus va ser una esperança?

L'Opus Dei per a mi va ser una trampa que em vaig posar jo mateixa. Les aficions amatòries que explico al llibre són certes. Hi havia una professora meua de francès que era de l'Opus. No vaig tenir cap entusiasme sensual per ningú de l'Opus. Però aleshores jo ja començava a tenir una mica d'esperit periodístic i interès polític. Vaig tenir molta curiositat per les barbaritats del senyor Escrivá. A través d'aquesta professora de Girona vaig anar a París, on hi havia un dels quaters generals de l'organització, i vaig entrar en els cercles de l'Opus. Era tan aberrant tot plegat que diré, potser pecant d'indecència, que veritablement va ser la primera experiència que em va despertar el sentit de l'humor i la befa, de tan ridícula com era la seva actuació cristiana. Jo crec que ha sigut una fal·làcia política, l'Opus Dei. Hi havia afany de poder i de classe alta i diners. No m'havia trobat mai en una organització tan classista.

El Partit Comunista, després, també va ser una esperança, una taula de salvació?

El PSUC m'interessava perquè els comunistes feien coses. Hi havia gent molt decent, excombatents d'esquerreres de la Guerra Civil. Per a mi eren gent exemplar. La Pasionaria mateixa, a qui vaig poder entrevistar, era una personalitat admirable. Als comunistes els vaig respectar molt fins que vaig trobar que no em respectaven a mi. I, com sempre, vaig pensar que la llibertat és la llibertat i que, si no la tens, val més que pleguis i vagis a buscar una altra cosa.

Què va passar que no sentíssi la llibertat respectada?

En una reunió clandestina a París van expulsar davant meu una persona perquè havia cantat. La policia espanyola el va torturar i se'n va anar de la boca. Jo em vaig aixecar, vaig dir tot el que pensava i me'n vaig anar. No es pot culpar una víctima de la tortura.

>> Número 38 de Presència, amb nota d'un article de Roman Gubern a la portada que no apareix perquè va ser censurat.

Què queda pendent en l'alliberament femení?

Falten milions d'anys, els mateixos que han passat des que es va crear aquest món. Hi ha coses que han millorat, però has de gratar molt a les hemeroteques per trobar les aportacions de les dones. Marie Curie, per exemple, per citar-ne un cas.

I per assumir l'homosexualitat, què falta?

Per assumir l'homosexualitat no falta tant. Jo crec que la gent quan estima no es deixa prendre el sentiment ni la passió d'estimar.

Heu trobat Lilit?

Sí, n'he trobat moltes i encara me'n falten.

Cartes a Lilit és un assaig o és una novel·la?

És una epístola, diria. Jo hi exposo amb sinceritat el que en aquell moment sento. M'agrada molt la literatura epistolar. Hi crec molt. No soc una persona fantàsica i no m'agraden gaire les novel·les. La correspondència és meravellosa. Si no tens a qui escriure, escrius igualment i ja ho has dit.

Com valoreu aquesta traducció al català de *Cartes a Lilit*?

És una sorpresa tan agradable que hauria pagat perquè es fes. Em fa molta por que la llengua catalana vagi enrere. No s'ha aconseguit una difusió òptima del català escrit. Jo mateixa, per les circumstàncies, però això no és una excusa, no he sabut escriure en català. Diré una cosa: en la meua època van aconseguir, els fills de puta aquests, una certa aversió dels catalans al català. Jo, personalment, no vaig aprendre català, tot i que l'hauria pogut aprendre amb un esforç personal. T'enamores del castellà perquè és el que llegeixes i això ha fet molt mal al català. Les polèmiques que hi ha ara tenen aquest origen. Els polítics i ideòlegs actuals pateixen en alguna mesura aversió al català. És clar, el català no era a les llibreries, no era al batxillerat, no era a les escoles de primària... Veritablement van aplicar una tècnica maquiavèlica. Quan tens divuit anys el que vols és prosperar a la vida i si ho has de fer en castellà, ho fas, perquè si no és la ruïna. La vida continua. El català no se'n sortirà si tot l'ensenyament primari no es fa en català.

Vós heu definit la vostra relació amb Girona com d'amor-odi. Per què en vau marxar?

Amor-odi també és un joc. Dit això; sí, és odi, però odi a gent de Girona, la gent que m'odiava a mi. No soc pas una paranoica. En els anys de la revista *Presència*, recordo passar pel carrer Nou de Girona i la gent canviava de vorera. Això ho recordo. Això ho he viscut. Jo ja tenia vint-i-dos o vint-i-tres anys i *Presència* era una revista que estava al carrer. La gent no ha acceptat l'alliberació, no ha acceptat la pròpia alliberació. Crec que hi ha un component de masoquisme, de mantenir-se tancat. La gent de Girona es queda amb les seves penes i això és catastròfic.

Com vau viure els successius segrestos i multes a *Presència*?

Doncs els vaig viure amb molta angouxa i molta por, també. La por és una cosa que després passa i no la saps explicar bé, però és una experiència molt forta en aquest sentit polític per a mi. Com he dit abans, vaig intentar aconseguir que els altres s'enamoresin de mi. Ho reconec. Això mateix vam fer jo i la meua companya de redacció, Maria Rosa Prats, amb l'estimadíssim Manuel

>> Carmen Alcalde quan feia de periodista a Barcelona.

(Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. ANNA CARRERAS VIDAL.)

Bonmatí, el fundador i editor de *Presència*. Ell era un home que havia fet la seva trajectòria política maquiíssima en l'espai de la Lliga Regionalista, però aleshores el que volia era un òrgan d'expressió i era un periodista tossut. Volia un diari, però no hi havia prou diners i es va fer la revista. Aleshores, cada vegada que hi havia una multa, li dolia, però també se'n reia, perquè

tenia diners i li feia molta il·lusió la revista. Van començar a arribar tantes multes que la cosa era insostenible. Va arribar un moment que econòmicament no va poder més.

L'afalagàveu per guanyar-vos la seva confiança?

Ens divertíem, anàvem a sopar a la frontera i ell s'ho passava bé. Jo el vaig

>> Carmen Alcalde amb una estudiant de comunicació audiovisual que la va visitar a casa seva. (Foto: GERARD BAGUÉ)

estimar molt i l'estimo. Era un home alegre. Maria Rosa Prats, ell i jo anàvem al casino a jugar a la ruleta i ell pagava les multes, fins que va arribar el moment que els aprofitats de Girona, in-

cloent-hi els que es van quedar *Presència*, el van convèncer que no podia continuar arruïnant-se. El bisbe Jubany i el que després va ser director de la revista [Narcís-Jordi Aragó] el

van convèncer de fer-nos fora i fer-se seva la revista. Bonmatí va ser un home generós, amic, alegre, entranyable, un company diví.

Us va saber greu perdre la direcció de *Presència*?

Molt. Per a mi era una empresa suïcida, però aleshores hi havia molta distància amb Madrid. Als ministeris, la revista els arribava molt tard, i vam poder estar uns sis mesos sense que ni se n'haguessin adonat, de l'existència de *Presència*. Fins que al final els d'Informació i Turisme de Girona, amb Oliver al capdavant, que era el marit de Maria Alonso, van començar a avisar a Madrid que hi havia una mica de lluita clandestina amb la revista. Després vaig aconseguir fer-me amiga d'un d'aquests capitosts del règim a través de la meua família, que tenia una mica de capacitat d'influència, i vam durar dos o tres mesos més, però la revista ja estava sentenciada.

Va canviar la línia editorial, amb el canvi de direcció?

I tant!

La vostra família era del règim?

La meua família no era del règim, ni tampoc hi era contrària. Sé que el meu pare va fer de xofer de l'escultor Enric Monjo per salvar el patrimoni artístic.

Com es va prendre la vostra família la vostra actitud rebel i que fóssiu una escriptora de protesta?

He escrit al meu llibre la meua mala relació amb el pare. Ell no va intervenir mai en cap de les meves entremaliadures falangistes.

Em podeu aclarir quina relació tenia el vostre pare amb la plaça de toros de Girona?

Crec que la meua família va arribar a Girona des de Burgos. El meu avi va tenir tres fills: un que va estudiar medicina i es va suïcidar al Clínic, i un altre que va estudiar veterinària i va construir la plaça de toros de Girona. Es va suïcidar durant una forta tempesta que fins i tot va arruïnar la seva casa a la plaça de toros. El tercer va ser el meu pare, que va obrir un magatzem de vins a Salt i després va ser l'empresari de la plaça de toros. En la seva època s'hi va dur a terme el famós rodatge d'una corrida per a la pel·lícula *Pandora*, amb Ava Gardner i Mario Cabré, una història deliciosa.